

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

У науковій праці подано узагальнення теоретичних положень щодо організації інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі. Розкрито зміст та завдання інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі. Наведено особливості агропромислового виробництва, що значимо впливають на формування інвестиційного ризику. Показана роль кредиту як джерела інвестицій у агропромисловому комплексі.

In scientific labour it is given uzagal'nyyha of theoretical positions in relation to organization of investment process in an agroindustrial complex. Maintenance and task of investment process is exposed in an agroindustrial complex. The features of agroindustrial production are resulted, that meaningfully influence on forming of investment risk. The rotined role of credit as sources of investments is in an agroindustrial complex.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційний процес у агропромисловому комплексі, інвестиційний кредит.

Keywords: investments, investment process, investment process, in an agroindustrial complex, investment credit.

Актуальність теми дослідження. У різних сегментах національного господарства (галузях, регіонах, кластерах тощо) інвестиційний процес має певні особливості, що пов'язані з наявністю у цих сегментах характерних рис. Такі особливості має і агропромисловий комплекс (сукупність видів економічної діяльності, що утворюють зазначений комплекс). Відповідно, з урахуванням цих особливостей у агропромисловому комплексі сформовано специфічний (унікальний) організаційно-економічний механізм інвестиційного процесу. Окрім того, в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій, які формують додаткові ризики інвестиційної діяльності (зокрема, через нестабільність на глобальних ринках продовольства та загальну фінансово-економічну кризу) виникає необхідність проведення поглиблених теоретичних узагальнень щодо організації інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі.

Аналіз наукових розвідок. Проблеми інвестиційного забезпечення розвитку агропромислового комплексу висвітлено у працях Н.Бабіної [1], А.Буряк [3], Я.Грущинського [5], Б.Дадашева [6], С.Захаріна [7; 8], С.Михневич [9], Г.Натрошвілі [10], М.Однорога [11]. Однак наявні розвідки не враховують усієї специфіки економічної результативності державного регулювання інвестиційних процесів у агропромисловому комплексі з урахуванням новітніх соціально-економічних викликів. Тому необхідно узагальнити теоретичні основи організації інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі.

Мета статті – викласти результати теоретичних узагальнень щодо організації інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі з урахуванням сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий комплекс – це сукупність видів економічної діяльності (галузей), що виробляють аграрну продукцію, тобто продукцію, виробництво якої базується на застосуванні аграрних (агробіологічних) технологій, а також галузей, які орієнтуються на задоволення виробничих та технологічних потреб агропромислових підприємств. Агропромисловий комплекс має особливе значення у національному господарстві будь-якої сучасної держави, оскільки вказаний комплекс забезпечує масове виробництво продуктів

харчування для населення, що є ключовою умовою підтримки належної продовольчої безпеки. Агропромисловий комплекс вважається багатофункціональним сектором національного господарства, результати функціонування якого впливають на різні сторони суспільних процесів [9, с.117]. Якщо врахувати, що у агропромисловому комплексі відбуваються різні за змістом та значенням технологічні, економічні, соціальні та біоекологічні процеси, які інколи є протирічливі, вчені справедливо вважають цей комплекс «найскладнішу біолого-соціально-економічну суперсистему суспільства» [2, с.17].

Агропромисловий комплекс має низку об'єктивних (неусувних) особливостей – сезонність виробництва, біологічна основа отримання продуктів тваринництва і рослинництва, обов'язкове використання специфічних агроресурсів (землі, мінеральні добрива, хімічні препарати, засоби захисту тварин і рослин). Результати господарювання підприємств агропромислового комплексу, у першу чергу підприємств рослинництва, в значній мірі залежить від природно-кліматичних умов, зокрема родючості землі, що є одним із факторів виробництва. Природно-кліматичні особливості технологічних процесів у рослинництві мають переважно неусувний (об'єктивний) характер. Головна особливість – сезонність виробництва багатьох видів культур, що обумовлює нерівномірність у просторі і часі виробництва (виращування) сільськогосподарської сировини.

З урахуванням різних технологічних та техніко-економічних особливостей свого функціонування підприємства агропромислового комплексу формують власну модель управління основними економічними процесами (механізм управління), зокрема щодо виробництва, постачання ресурсів, продажу готової продукції, маркетингу, залучення та використання інвестицій, впровадження інновацій та ін.

Ефективний економічний розвиток агропромислового комплексу, як і будь-якого іншого сектору національного господарства, можливий на основі раціонально побудованого інвестиційного процесу, який забезпечує ефективне та своєчасне інвестування [11, с.49]. Інвестиційний процес – це сукупність практичних дій учасників інвестиційних відносин, що пов'язані із створенням (нагромадженням), розподілом, використанням та відтворенням інвестиційних ресурсів [7, с.56]. Характер інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має дуже велике значення в контексті вибору напрямку розвитку усієї агропродовольчої системи.

В той же час відомо, що підприємства агропромислового комплексу України відчувають дефіцит інвестицій. Вказане проявляється, зокрема, у завищених показниках служби технологічного устаткування, обладнання сільськогосподарських машин та інших основних засобів [6, с.44]. Окрім того, більшість підприємств не мають змоги вкладати інвестиції у здійснення перспективних науково-технічних робіт, реалізацію інноваційних проектів з виробництва та переробки сільськогосподарської сировини, закупівлю продуктивного обладнання, заходи з поліпшення родючості земель та ін.[3, с.139].

Важливе значення має державна політика залучення, супроводження та підтримки інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі. Серед традиційних економічних інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі можемо виділити наступні [1; 4; 10]: підтримка залучення внутрішніх та іноземних інвестицій за рахунок створення у агропромисловому комплексі привабливого ділового клімату; стимулювання залучення до агропромислового комплексу кредитів, у першу чергу довгострокових (інвестиційних), у тому числі шляхом «здешевлення» вартості користування такими кредитами (часткова компенсація плати за користування кредитом); реалізація інвестиційних проектів у сфері агропромислового виробництва на засадах державно-приватного партнерства; проектування та впровадження цільових програм, спрямованих на компенсацію вартості закупівлі або використання новітньої техніки та устаткування, що використовується у агропромисловому виробництві (новітні зразки техніки та устаткування); розробка механізму державних фінансових гарантій для залучених інвестицій, вкладених у пріоритетні сфері агропромислового комплексу; застосування фіскальних (митних) виключень та митних пільг на обладнання, що завозиться в якості інвестиції для створення нових підприємств у агропромисловому комплексі; державна підтримка впровадження ресур-

созберігаючих технологій у сільському господарстві; сприяння процесам залучення та використання так званих «зелених» інвестицій; сертифікація та стандартизація; бюджетні дотації окремим категоріям аграрних виробників.

Побудова механізмів регулювання залучення та використання інвестицій у агропромисловому комплексі має ґрунтуватися на досягненнях сучасної економічної науки, враховувати вимоги нормативно-правових актів, стан та перспективну динаміку розвитку глобальних ринків продовольства, результати прогнозування виробництва аграрної сировини та основних видів продовольства, а також пріоритети національної соціальної політики. Вказана робота повинна проводитися на основі глибокого аналізу реальних ринкових процесів, реалій економічного та соціального життя.

Застосування інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має відбуватися на селективній основі, враховувати, що одні і ті ж інструменти можуть справляти різноспрямований вплив на економічні рішення різних об'єктів регулювання [2, с.298]. Приміром, стимулювання залучення інвестиційних кредитів у виробництво та експорт певного виду аграрної сировини може призвести до втрати мотивації вкладати інвестиції у переробку цієї сировини.

Застосування інструментів регулювання інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі має враховувати особливості ринкових процесів у агропромисловому комплексі, мати комплексний характер і не призводити до виникнення деструктивних явищ [11, с.50]. Інструменти регулювання, що доцільні до застосування щодо одних об'єктів, можуть бути непридатними до застосування для інших об'єктів. Приміром, надання прямої державної фінансової підтримки фермерам, маючи як соціальні, так і інвестиційні завдання, може призвести до виникнення так званого «штучного фермерства», коли існуючі підприємства будуть змушені представляти власні виробничі ділянки (цехи) в якості фермерських господарств, претендуючи на відповідну підтримку.

Також необхідно враховувати, що різні аграрні продукти та різні види сільськогосподарської сировини виробляються (вирощуються) на основі застосування принципово різних технологічних процесів [5, с.255]. Тому застосування заходів державної підтримки інвестицій у агропромисловому комплексі повинно відбуватися на основі глибокого опрацювання можливих наслідків такої підтримки, у тому числі за основними видами продукції рослинництва і тваринництва.

Функціонування агропромислового комплексу характеризується наявністю значної мережі міжгалузевих зв'язків, які утворюють єдину систему. Наявність таких зв'язків здатне в значній мірі впливати на характер розподілу інвестицій серед різних підгалузей комплексу. Підвищена інвестиційна активність на окремих технологічних ланцюгах цієї системи може спричинити підвищення такої активності на споріднених ланцюгах, і навпаки. Але можлива і інша ситуація, коли зростання інвестиційної активності на окремому елементі міжгалузевих зв'язків здатен призвести до занепаду інших елементів (приміром, у випадку диверсифікації окремих виробництв). Поглиблення міжгалузевих зв'язків у агропромисловому комплексі є об'єктивною тенденцією, економічний зміст якої пов'язаний із суспільним поділом праці. В той же час наявність міжгалузевих економічних зв'язків у агропромисловому комплексі створює певні умови для активізації мобілізації інвестицій (інвестиційного капіталу) як в межах окремих ланцюгів системи, так і в межах усього комплексу. На основі інвестиційної інтеграції окремих елементів агропромислового комплексу формуються умови для утворення агрохолдингів.

З іншого боку, процеси інвестиційної інтеграції, що ґрунтуються на існуванні міжгалузевих економічних зв'язків у агропромисловому комплексі, призводять до можливості вивчення усього комплексу як єдиного об'єкта інвестування, а також тенденцій розподілу інвестицій між окремими його ланками. Аналіз розподілу інвестицій дозволяє робити висновки про інвестиційну привабливість окремих галузей агропромислового комплексу, яка є відображенням уявлень інвесторів про можливість отримання гарантованого інвестиційного доходу при допус-

тимому рівні інвестиційного ризику. В ідеалі, розподіл інвестицій має відповідати критерію оптимальності (який може бути визначений за допомогою економіко-математичного моделювання). Відтак, інвестиційні процеси у агропромисловому комплексі мають відбуватися на основі дії принципу синхронізації, відповідно до якого окремі підгалузі та виробництва здійснюють інвестиційну діяльність синхронізовано, з урахуванням інтересів один одного. Але на практиці досягнути такого ефекту, звісно, неможливо, що пояснюється в першу чергу дією конкурентного механізму.

Слід врахувати, що інвестиційні процеси у агропромисловому комплексі не можуть бути однорідними. В першу чергу це пов'язано з тим, що у агропромисловому комплексі наявні економічні відносини за участю різних учасників (агентів) з принципово різними інтересами. Однією з особливостей є те, що у сфері агропромислового виробництва в якості інвесторів можуть виступати учасники (агенти), що переслідують різні тактичні завдання. Приміром, інвесторами можуть бути суб'єкти господарювання — аграрні виробники, землевласники, посередники, іноземні інвестори (нерезиденти), крупні (оптові) покупці, які мають різний набір мотиваційних чинників до започаткування інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі.

Відповідно, різні суб'єкти економічних відносин, які можуть виступати інвесторами у агропромислового виробництва, мають різний ступінь доступу до різних джерел інвестицій. Окремі суб'єкти (іноземні інвестори, органи влади) мають монополіний (виключний) доступ до певних видів інвестиційних ресурсів. Окремі ресурси (приміром, кредит) доступні усім суб'єктам [8, с.90].

Особливістю організації інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі є те, що окремі процедури управління інвестиціями, які з теоретичної точки зору вважаються традиційними, не можуть бути застосованими (або їхнє застосування помітно ускладнюється). Приміром, при реалізації інвестиційних проектів у агропромисловому комплексі досить часто майже неможливо точно визначити (розрахувати) перспективну та поточну вартість інвестицій (вкладеного капіталу). Це пов'язано із неможливістю точного прогнозування майбутнього виробничого результату, що утвориться внаслідок здійснених інвестицій (в першу чергу, через вплив природно-кліматичних та неконтрольованих біологічних факторів) [9, с.46]. Окрім того, неможливо точно визначити вартість навіть готової сільськогосподарської сировини, оскільки вона може різко змінити ринкову ціну під впливом ринкових факторів (приміром, у випадку хорошої врожайності певної сировини усі виробники прагнуть продати цю сировину в значних обсягах, внаслідок чого ціна на неї знизиться через стрімке зростання ринкової пропозиції).

Це породжує ще одну проблему — наявність завищеного (більш високого, аніж у середньому по національному господарству) рівня інвестиційного ризику проектів, що реалізується у агропромисловому комплексі. Компенсувати цей ризик мають специфічні інструменти, що мають бути розроблені та впроваджені в межах реалізації державної інвестиційної та аграрної політики. Досвід розвинутих країн вказує, що такими інструментами можуть бути: пільгове та/або спрощене страхування інвестицій (інвестиційних проектів) у агропромисловому комплексі на різних етапах інвестиційного циклу; наявність системи державних гарантій; державна підтримка інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі; реалізація програм державно-приватного партнерства; система пільг у сфері інвестиційного (довгострокового) кредитування.

Найбільш поширеним способом «компенсації» (мінімізації) інвестиційного ризику є страхування [8, с.92]. Зменшення ризику інвестиційної діяльності у агропромисловому комплексі здійснюється на основі страхування, що передбачає залучення страхових компаній. Інвестор може застрахувати різні види ризиків, включаючи ризики природно-кліматичного характеру та пов'язані з ними ризики недоотримання продукції (сільськогосподарської сировини, майбутнього врожаю, тварин у належному обсязі тощо). Існують також інші способи «компенсації» інвестиційного ризику — отримання фінансових гарантій, отримання гарантій від держави, створення страхових запасів (резервів) тощо.

УДК 658.386.04(045) ініціація інвестиційного процесу у агропромисловому комплексі представляє собою складне завдання, що обумовлене необхідністю врахування низки факторів, які суб'єктами господарювання можуть контролюватися лише частково.

На нашу думку, перспективним джерелом інвестицій у агропромисловому комплексі є кредит, який у агропромисловому виробництві відіграє надзвичайно важливу роль як джерело інвестицій [1, с.96]. Стимулювання використання кредиту як засобу фінансування інвестицій (інвестиційних проектів) у агропромисловому комплексі є актуальним науковим та практичним завданням. Кредитування сільськогосподарських підприємств здійснюється, як правило, з використанням кредитної лінії, що може відкриватися на тривалий період (один рік і більше) [10, с.138]. При цьому підприємствам, що мають об'єктивні фінансові труднощі (приміром, в результаті загибелі сільськогосподарських культур та тварин, а також недоотримання врожаю через стихійні лиха), може надаватися відстрочка погашення заборгованості.

Слід також розуміти, що надання інвестиційних (довгострокових) кредитів пов'язано з додатковими ризиками (зокрема, це пояснюється тим, що економічні умови можуть швидко змінитися, і в процесі виконання довгострокової кредитної угоди можуть виникнути нові фактори, що здатні суттєво вплинути на результат господарювання позичальника). Найбільш поширеним способом мінімізації ризиків господарської (у тому числі інвестиційної) діяльності є страхування. Натомість у сільському господарстві можливе використання особливої форми мінімізації ризику – надання в заставу землі (земельної ділянки), або прав на використання цієї землі, або майбутнього врожаю. Такі форми забезпечення виконання зобов'язань виступають важливими інструментами мінімізації ризику кредитування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Висновки. У агропромисловому комплексі окремі процедури управління інвестиціями, які з теоретичної точки зору вважаються традиційними, не можуть бути застосованими (або їхнє застосування помітно ускладнюється). Наявність міжгалузевих економічних зв'язків у агропромисловому комплексі створює певні умови для активізації мобілізації інвестицій (інвестиційного капіталу) як в межах окремих ланцюгів системи, так і в межах усього комплексу. Процеси інвестиційної інтеграції, що ґрунтуються на існуванні міжгалузевих економічних зв'язків у агропромисловому комплексі, призводять до можливості вивчення усього комплексу як єдиного об'єкта інвестування, а також тенденцій розподілу інвестицій між окремими його ланками.

Інвестиційні процеси у агропромисловому комплексі мають відбуватися на основі дії принципу синхронізації, відповідно до якого окремі підгалузі та виробництва здійснюють інвестиційну діяльність синхронізовано, з урахуванням інтересів один одного. В той же час інвестиційні процеси у агропромисловому комплексі не можуть бути однорідними.

Доцільно вжити додаткові заходи із стимулювання інвестиційного кредитування розвитку підприємств агропромислового комплексу.

Надання інвестиційних (довгострокових) кредитів пов'язано з додатковими ризиками. Вказані ризики мають бути мінімізовані («компенсовані») на основі застосування заходів грошово-кредитної та аграрної політики. Зокрема, у сільському господарстві можливе використання особливої форми мінімізації ризику – надання в заставу землі (земельної ділянки), або прав на використання цієї землі, або майбутнього врожаю. При цьому підприємствам, що мають об'єктивні фінансові труднощі (приміром, в результаті загибелі сільськогосподарських культур та тварин, а також недоотримання врожаю через стихійні лиха), може надаватися відстрочка погашення заборгованості.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому мають бути виконані дослідження з економетричного моделювання обсягів та структури інвестицій у агропромисловому комплексі з урахуванням змін макроекономічної динаміки.

1. *Бабіна Н.О.* Інвестиційне забезпечення сталого економічного розвитку / Н.О.Бабіна // Економіка і управління. – 2015. - № 4. – С. 93-97;
2. *Бузудалов И.Н.* Аграрные отношения: теория, историческая практика, перспективы развития / И.Н.Бузудалов, Э.Н.Крылатых, А.А.Никонов. – М.: Наука, 1993. – 405 с.;
3. *Буряк А.В.* Інвестиційно-інноваційне прискорення розвитку аграрних підприємств [монографія] / А.В.Буряк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 204 с.;
4. Государство и регулирование инвестиций: [монография] / Н.Г.Доронина, Н.Г.Семилютинина – М.: Городец-издат, 2013.– 272 с.;
5. *Грущинський Я.М.* Фінансово-правові механізми інвестування в сільське господарство / Я.М.Грущинський // Часопис Київського університету права. – 2010. - № 4. – С.255-258;
6. *Дадашев Б.А.* Інвестиційний розвиток сільського господарства України / Б.А.Дадашев. // Агроінком. – 2013. - № 4-6. – С. 43-46;
7. *Захарін С.В.* Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку / С.В.Захарін. – К.: КНУТД, 2011. – 344 с.;
8. *Захарін С.В.* Фінансові важелі активізації інвестиційної та інноваційної діяльності / С.В.Захарін // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 1. – С. 88-93;
9. *Михневич С.* Многофункциональность сельского хозяйства и ее влияние на процесс либерализации мировой торговли / С.Михневич. – Вопросы экономики. – 2003. - № 1. – С. 41-47;
10. *Натрошвілі Г.Р.* Фінансові інструменти стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності / Г.Р.Натрошвілі // Економіка і управління. – 2016. - № 1. – С. 134-139;
11. *Однорог М.А.* Розвиток інвестиційного забезпечення в сільськогосподарських підприємствах агропромислового комплексу / М.А.Однорог // Економіка та держава. – 2014. - № 10. – С. 49-50.

УДК 338.22

О.О. Січняк

ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ

В статті розглядаються впливи глобалізаційного на ефективність бюджетно-податкової стратегії України та економіку країни в цілому. Проаналізовані теоретичні аспекти впливу глобалізаційного процесу на бюджетно-податкові системи та здійснений прикладний розгляд таких впливів. Охарактеризовано основні загальні тенденції розвитку глобалізаційного процесу на його сучасному етапі. На основі результатів аналізу показників вітчизняного макросередовища виявлено найбільш впливові фактори (ефекти) глобалізаційного процесу. Сформований перелік наслідків з точки зору бюджетно-податкового регулювання.

Article studies the problem of efficiency of the fiscal regulation of economy under the influence of globalization process. First of all, were analyzed the theoretical aspects of the influence of globalization on the economies and fiscal systems. In addition, characteristics to the common trends of the globalization process development, its threats and opportunities for the government institute was given. After that were studied macroeconomic statistics and fiscal data of the Ukrainian government to understand the real situation of a certain country. The basic trends of how macroeconomic and fiscal situation develops in country were defined, stated the low quality of the fiscal regulation and instable situation of economic and social sector. Was compared the ranges of the macroeconomic data and KOF globalization index to figure the correlation; results showed the strong communication. Based on the analysis the synthesis was done to emphasize